

Toolbox

Handistreaming

Voor gelijkheid,
tegen discriminatie

Om de leesbaarheid voor blinden en slechtzienden die een spraaksynthese gebruiken te vergemakkelijken, zijn mannelijke vormen gebruikt om naar beide geslachten, mannen en vrouwen, evenals verschillende vormen van genderidentiteit of genderexpressie te verwijzen.

Handistreaming toolbox

Samenvatting

De **handistreaming toolbox** is een hulpmiddel voor federale ambtenaren, beleidsmakers en overheidskabinetten die nieuwe beleidsinitiatieven of -projecten vormgeven met specifieke aandacht voor de fundamentele rechten van personen met een handicap. De inhoud kan ook op andere beleidsniveaus toegepast worden.

De toolbox wil:

- Administraties en beleidsmakers **informer**en zodat ze bij elk nieuw beleidsinitiatief rekening kunnen houden met het gegeven van **handicap** en de **wettelijke context** daarrond.
- Beleidsinitiatieven **praktisch ondersteunen** om zo vroeg mogelijk af te stemmen op de wettelijke en reële **noden van personen met een handicap**.

Inhoud

1	Algemene context en definiëring	4
2	Hoe pas je handistreaming goed toe?	11
3	Overzicht wettelijk kader	19
4	Nuttige informatie	26

Algemene context en definiëring

Wat is handistreaming?

Handistreaming betekent dat in alle beleidslijnen rekening wordt gehouden met de handicapdimensie. Personen die verantwoordelijk zijn voor de uitwerking, uitvoering en evaluatie van dat beleid, zorgen op die manier voor de bescherming en bevordering van de mensenrechten van personen met een handicap.

Bij elke nieuwe beleidsmaatregel wordt nagedacht over **het effect op personen met een handicap in alle levensaspecten**. Dit loopt parallel aan het Universal Design¹ principe in de omgeving. Hoe meer de handistreaming en het Universal Design veralgemeend worden, hoe minder er achteraf nood zal zijn aan corrigerende maatregelen (in de vorm van redelijke aanpassingen), en hoe inclusiever onze maatschappij.

Waarom handistreaming?

Structurele ongelijkheden

Personen met een handicap ervaren nog steeds veel structurele ongelijkheden in onze maatschappij. Zo zijn er bijvoorbeeld veel minder mogelijkheden om te werken, zich te verplaatsen, aangepast te kunnen wonen, en het risico op armoede ligt veel hoger. Er zijn heel wat beleidsinitiatieven die weinig aandacht besteden aan de toegankelijkheidsdimensie, of het nu gaat om financiële, architecturale, informatie- of gezondheidsaangelegenheden. Om rekening te houden met deze doelgroep, is het nodig om **specifieke regels of richtlijnen** in te voeren om bepaalde ongelijkheden te voorkomen.

Vroeger werden deze beslissingen genomen binnen een handicap-specifieke bevoegdheid. Vandaag wordt meer transversaal en intersectioneel gedacht. Aandacht voor het thema handicap binnen alle beleidsdomeinen helpt immers om bestaande ongelijkheden weg te werken én om te vermijden dat nieuwe ongelijkheden gecreëerd worden door onaangepaste wetgeving/beleid.

1 We verstaan onder 'universeel ontwerp': ontwerpen van producten, omgevingen, programma's en diensten die door iedereen in de ruimst mogelijke zin gebruikt kunnen worden zonder dat een aanpassing of een speciaal ontwerp nodig is. 'Universeel ontwerp' omvat tevens ondersteunende middelen voor specifieke groepen van personen met een handicap, indien die nodig zijn (art. 2, VN-Verdrag).

Verplichting voor beleidsmakers en ambtenaren

België ratificeerde in 2009 [het VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap](#) (verder: het VN-Verdrag). Het VN-Verdrag stelt dat alle personen met een handicap moeten kunnen genieten van **alle mensenrechten, zoals het recht op gelijkheid en non-discriminatie**, het recht op toegankelijkheid, het recht op gelijkheid voor de wet, het recht op vrijheid en veiligheid van de persoon, het recht op zelfstandig wonen en deel uitmaken van de maatschappij, het recht op onderwijs, het recht op werk, enzovoort.

Ook [Artikel 22ter van de Belgische Grondwet](#) garandeert het recht op inclusie in de samenleving en op redelijke aanpassingen sinds 2021.

België is daardoor verplicht om de volledige uitoefening van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden door alle personen met een handicap te waarborgen en te bevorderen door:

- Alle relevante wetgevende, administratieve en andere maatregelen aannemen voor de tenuitvoerlegging van de rechten die in dit verdrag erkend worden,
- Alle relevante maatregelen nemen, met inbegrip van wetgeving, teneinde bestaande wetten, voorschriften, gebruiken en praktijken aan te passen, of af te schaffen die discriminatie vormen van personen met een handicap,
- Bij alle beleid en programma's rekening geven van de bescherming en bevordering van de mensenrechten van personen met een handicap. (Art. 4, VN-Verdrag).

Het is daarom belangrijk dat ambtenaren, beleidsmakers, kabinetten op de hoogte zijn van de manieren om handistreaming toe te passen.

Voor de [opvolging en evaluatie van het VN-Verdrag](#) (art. 33, VN-Verdrag) zijn er 3 pijlers voorzien op nationaal niveau: contactpunten en een coördinatiemechanisme, een onafhankelijke instantie en het maatschappelijk middenveld.

In België vertaalt zich dat op de volgende manier:

1. De federale overheid heeft een UNCRPD contactpunt in de FOD Sociale Zekerheid, dat ook het coördinatiemechanisme is met de contactpunten van de gefedereerde entiteiten. Het federale contactpunt verzorgt het secretariaat voor een Federaal Netwerk Handicap dat bestaat uit leden van federale kabinetten, administraties en overheidsbedrijven.
2. Unia staat als onafhankelijke instantie [sinds 2011](#) in voor de **uitvoering, de bescherming en de follow-up van de toepassing van het VN-Verdrag**. Sinds maart 2023 is het Vlaams Mensenrechteninstituut (VMRI) bevoegd voor de Vlaamse bevoegdheden.
3. Op federaal niveau is de [Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap](#) de officiële adviesraad en is samengesteld uit gebruikersorganisaties van personen met een handicap.

[Meer weten over de evaluatie van het VN-Verdrag?](#)

Voordelen voor samenleving en burgers

Door de bevolking niet langer te beschouwen als een homogene groep waarop het beleid uniform van toepassing is en door beter rekening te hou-

den met de behoeften en verwachtingen van alle burgers, draagt handstreaming bij tot:

- Een meer doeltreffend en efficiënt beleid;
- Preventief en transversaal (op meerdere domeinen tegelijk) werken;
- Minder bijkomende kosten (minder corrigerende maatregelen en minder redelijke aanpassingen);
- Een inclusieve samenleving;
- Grotere representativiteit van de bevolking op vlak van leren, wonen, werken...;
- Aandacht voor de meest kwetsbaren in de samenleving.

[Voorbeeld] Tijdens de coronapandemie was iedereen verplicht om een mondkap te dragen. Initieel werd er niet gedacht aan de impact op

personen met een handicap. Na een interpellatie door Unia werd de regelgeving aangepast om in bepaalde gevallen een uitzondering te maken voor personen met een handicap, onder andere voor dove personen en hun gesprekspartner. Zo konden dove personen volwaardig blijven participeren in de samenleving.

Wat is een ‘handicap’?

Een handicap werd lange tijd bijna uitsluitend beschouwd als een individueel en medisch probleem. In de afgelopen decennia werd deze benadering terecht in vraag gesteld. Vandaag richt men de aandacht niet meer alleen op de persoon zelf maar ook op wat er niet werkt in de samenleving. In die zin ontstaat de handicap uit de confrontatie tussen een individu - die een of meerdere beperkingen heeft - en een **omgeving die zich niet** aan de eigenheden van deze persoon **aangepast**. De antidiscriminatiewetgeving, de Belgische Grondwet en het VN-Verdrag onderschrijven deze nieuwe aanpak volledig.

Zo definieert het VN-Verdrag personen met een handicap als volgt: “personen met **langdurige fysieke, mentale², verstandelijke of zintuiglijke beperkingen** die hen in **wisselwerking met diverse drempels** kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving”.

2 Het begrip mentale beperking verwijst naar psychische beperkingen.

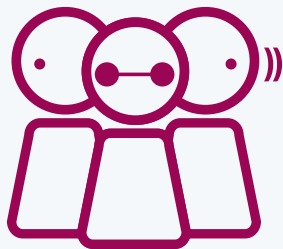
Verschillende soorten handicaps

De definitie van het VN-Verdrag is een ruime definitie die de nadruk legt op de beperkingen die een persoon ondervindt in de **relatie met de omgeving** en het **langdurig karakter** daarvan. De ruimere benadering van de handicap omvat daarom ook chronische of degeneratieve ziektes, psychische aandoeningen, vormen van neurodivergentie zoals autisme, dyslexie of dyscalculie en in sommige gevallen ook obesitas.

In dit hoofdstuk worden enkele grotere groepen van handicaps besproken om te verduidelijken welke hindernissen personen in de dagelijkse realiteit kunnen ervaren. De groep van personen met een handicap is **erg divers** en binnen de groepen bestaan heel diverse noden. 80% van de personen met een handicap heeft bovendien een onzichtbare handicap³ en slechts 20% is geboren met een handicap. Een combinatie van verschillende handicaps komt vaak voor. Een persoon met een (meervoudige) handicap kan bijvoorbeeld zowel verstandelijke als motorische beperkingen ervaren. Dat maakt het proces van handistreaming complex en bevraging van de doelgroep bij beleidsinitiatieven uiterst noodzakelijk. Daarnaast is het denken in stereotypen te vermijden (zie [praktische uitwerking](#) ➔).

80%

van de personen met een handicap heeft een onzichtbare handicap

Dove en slechthorende personen

Personen met een auditieve handicap kunnen doof of slechthorend zijn. De mate van gehoorverlies kan heel verschillend zijn en hangt af van de frequenties waar het gehoor is aangetast. Het is een handicap die **niet altijd meteen zichtbaar** is en die vooral beperkingen met zich meebrengt qua communicatie. De meeste slechthorenden hebben een hoorapparaat of een cochleair implantaat. Hierdoor kunnen ze meer geluiden opvangen of kunnen ze verbinding maken met een ringleiding bij drukkere vergaderingen of evenementen. Dit betekent echter niet dat deze hoorhulpmiddelen ervoor zorgen dat een dove of slechthorende persoon alles verstaat.

Een groep dove personen gebruikt **gebarentaal**. In Nederlandstalig België noemen we dat Vlaamse Gebarentaal (VGT) en in Franstalig België Langue des Signes de Belgique Francophone (LSBF). Dove en slechthorende personen kunnen vaak liplezen als men klaar en duidelijk spreekt. Voor de meerderheid, vooral de personen die vanaf hun geboorte doof zijn, is geschreven taal een vreemde taal. Dat komt omdat het schrift een fonetische neerslag is van wat er gezegd wordt. Vandaar dat schriftelijke communicatie voor dove personen ook niet altijd optimaal verloopt. De dovengemeenschap hecht veel belang aan de talige en culturele eigenheid.

Personen met een visuele handicap

Personen met een visuele handicap kunnen zowel blind als slechtziend zijn. Slechtziendheid kan zich op verschillende manieren uiten. Sommige per-

3 <https://ph.belgium.be/resource/static/files/News/campagne-asph-rendons-visibles-les-invisibles-dossier-de-presse-.pdf> ; <https://enmarche.be/societe/inclusion/regards-sur-le-handicap-invisible.htm> ; 80% van de handicaps zijn onzichtbaar, denk eraan ! | Elsene

sonen zien meer wazig, andere personen missen een deel van hun gezichtsveld, kleurwaarneming of zien vlekken. Sommige slechtzienden hebben hierdoor nood aan voldoende licht, anderen hebben nood aan een meer donkere omgeving en dragen dan bijvoorbeeld een getinte bril. Het is een handicap die niet altijd meteen zichtbaar is en die vooral beperkingen met zich meebrengt qua **oriëntatie en verplaatsingen**. Men kan in meerdere of mindere mate beperkingen ondervinden in de activiteiten van het dagelijkse leven (ADL). Blinde en slechtziende personen maken vaak gebruik van een witte stok of een geleidehond om zich te verplaatsen. Ze hanteren ook tactiele elementen in de omgeving voor oriëntatie. Blinde personen krijgen routes aangeleerd (bijvoorbeeld van de woning naar het werk) en zullen zich zelden op onbekend terrein begeven.

Personen met een motorische of lichamelijke handicap

Personen met een motorische handicap hebben **problemen met bewegen**. Ze kunnen bijvoorbeeld niet lopen of hun armen niet goed gebruiken. Dit komt door problemen met spieren, gewrichten of skelet. Denk aan personen met onvrijwillige bewegingen (spasmen of tremors), coördinatieproblemen, spierziekten, verlamming, artritis en personen met ontbrekende ledematen. Sommige motorische handicaps zijn goed zichtbaar, bijvoorbeeld omdat iemand in een rolstoel zit. Andere handicaps, zoals reuma, vallen minder of zelfs helemaal niet op.

Personen met een motorische handicap hebben in meerdere of minder mate **problemen met verplaatsingen**. Dit kunnen kleine verplaatsingen zijn (bijvoorbeeld thuis, van bed naar rolstoel) of

grote verplaatsingen (bijvoorbeeld van de woning naar het werk). Ze ondervinden ook in meerdere of mindere mate beperkingen in de activiteiten van het dagelijkse leven (ADL).

Personen met autisme

Autisme is een neurologische ontwikkelingsstoornis en kan zich op diverse manieren uiten. Er bestaat geen kenmerk dat typisch en uniek is voor autisme. Daarom spreken we van **autisme-spectrumstoornis (ASS)**.

Autisme is een verzamelnaam voor gedragskenmerken die een kwetsbaarheid weergeven op de volgende gebieden: sociale interactie, communicatie, flexibiliteit in denken en handelen en het filteren en integreren van informatie.

Personen met autisme hebben vaak moeite met **sociale interactie** omdat ze de veranderende sociale regels in verschillende contexten niet altijd goed begrijpen.

Personen met autisme hebben moeite om met **nieuwe of onverwachte situaties of veranderingen** om te gaan. Ze reageren op een andere manier op prikkels uit de omgeving.

De meeste personen met autisme hebben een normale tot hoge intelligentie. Naar schatting 30% van de personen met autisme heeft ook een verstandelijke handicap⁴.

4 <https://www.inclusion-asbl.be/le-handicap-intellectuel/differents-exemples-de-handicaps/trouble-du-spectre-autistique/>

Personen met een verstandelijke handicap

Ook dit is een diverse groep met verschillende medische oorzaken. Er is sprake van een verstandelijke handicap wanneer het gedrag en de vaardigheden van een persoon met een verstandelijke handicap afwijken van die van leeftijdsgenoten. Dit wordt bijvoorbeeld zichtbaar in het samenspeelen of het achterblijven in de klas. Een persoon met een verstandelijke handicap kan zich minder goed redden in het **dagelijks leven** en heeft in vergelijking met de meeste andere mensen minder verstandelijke mogelijkheden.

Een verstandelijke handicap kenmerkt zich als volgt:

1. Een duidelijke beperking in verstandelijk functioneren.
2. Een duidelijke beperking in vaardigheden die mensen nodig hebben om te overleven in het dagelijkse leven, zoals communicatie, zelfzorg en zelfbepaling, sociale vaardigheden, enz.
3. De beperkingen moeten optreden voor de leeftijd van 18 jaar.

Personen met een verstandelijke handicap hebben baat bij communicatie in een **eenvoudige taal** of via eenvoudige pictogrammen. Zo is er bijvoorbeeld de SMOG taal waarbij spraak wordt gecombineerd met ondersteunende gebaren.

Personen met een psychische handicap

Personen met psychische handicap hebben een psychische of emotionele beperking die het **denken, voelen en handelen** zodanig beïnvloeden dat men niet optimaal kan functioneren in het dagelijkse leven. Het is een handicap die niet meteen zichtbaar is. Personen met een psychische handicap functioneren moeilijker in belangrijke levensgebieden als leren, wonen, werken en sociale contacten. Iemand kan gedurende een aantal jaren of doorheen het ganse leven te maken hebben met een psychische handicap. De beperking, de intensiteit en de duur van de symptomen verschillen van persoon tot persoon.

Personen met een chronische aandoening

Iemand met een chronische aandoening heeft **langdurig** last van dezelfde aandoening. Deze ziekte kan lichamelijk of psychisch zijn. De ziekte duurt minstens drie maanden of leidt tot meer dan drie ziekteperiodes per jaar.

De belangrijkste kenmerken van een chronische aandoening zijn dat:

- De ziekte niet te genezen is;
- Alleen symptomen behandeld kunnen worden;
- De ziekte progressief is, dus in de loop der tijd verergert;
- De ziekte gevolgen heeft voor het lichamelijk of geestelijk functioneren;
- Het verloop van de ziekte grillig en onvoorspelbaar is.

Denk aan personen met hart- en vaatziekten, diabetes, kanker, longziekten, bepaalde auto-immuunziekten, maar ook personen met neurode-

generatieve aandoeningen zoals dementie of de ziekte van Parkinson, personen met handicaps die terugkerende zorg nodig hebben en personen met diverse psychische aandoeningen. Soms heeft iemand hulp en zorg van anderen nodig of zijn er moeilijkheden met verplaatsingen.

Handicap of beperking? Welk woord geniet de voorkeur?

We spreken altijd over **de persoon met een handicap of beperking**. Beide woorden kunnen gebruikt worden, al is het middenveld daar in België verdeeld over. Het is vooral belangrijk om stigmatiserende woorden als gehandicapte, minder- of andersvalide en invalide niet meer te gebruiken. Overheidsinstanties spreken vaker over personen met een handicap omdat dit de officiële term is waaraan bepaalde erkenningen gekoppeld zijn. Ook het VN-Verdrag spreekt over personen met een handicap. Daarom gebruiken we in deze publicatie het woord handicap.

2

Hoe pas je handistreaming goed toe?

Handistreaming in 10 stappen

Stap 1: Vermijd stereotype denken

Niet elke persoon met autisme gedraagt zich zoals Ben X of Rain Man. Niet elke persoon met een mobiliteitsbeperking zit de hele dag thuis. **Personen met een handicap kunnen ook werken, kinderen hebben of geëngageerd zijn als vrijwilliger.** Er zijn ook kinderen met een handicap en ouderen met een handicap. Sommige personen met een handicap verblijven in een instelling en hebben moeilijk toegang tot informatie. Neem deze inzichten zeker mee in de uitwerking en communicatie van (beleids)initiatieven of evenementen.

Stap 2: Gebruik (of verzamel) gegevens die inzicht bieden in de situatie van personen met een handicap

Er zijn verschillende handicaps en verschillende drempels in de omgeving (zie het voorgaande hoofdstuk [➔](#)). Het is aan de samenleving om zoveel mogelijk drempels weg te werken.

Bij het uitwerken van een beleidsinitiatief is het belangrijk om een **accuraat beeld** te hebben van de drempels en problemen waarmee personen met een handicap geconfronteerd worden. Om het beleid te kunnen evalueren moet bovendien de reële impact ervan worden gemeten. Probeer dus zoveel mogelijk gegevens of statistieken te raadplegen die (ook) informatie bevatten over personen met een handicap.

Er zijn veel gegevens beschikbaar over de situatie van personen met een handicap, maar ze zijn niet altijd makkelijk te vinden. Aarzel dus zeker niet om eventueel experts of organisaties te contacteren als je moeite hebt om data te vinden. Binnenkort kan je hiervoor ook de [online data hub van Unia](#) gebruiken⁵.

Heb je weinig of onvoldoende gegevens? Verzamel dan zelf gegevens, bijvoorbeeld via een bevraging. Hou daarbij rekening met volgende aandachtspunten:

- Zorg dat voldoende personen met een handicap worden bevroegd;
- Schakel de Nationale Hoge Raad van Personen met een Handicap (NHRPH) en de verenigingen van personen met een handicap in om de personen met een handicap zelf te bereiken (zie ook stap 6);

5 De zoekfunctie handicap zal worden toegevoegd in voorjaar 2024.

- Stel vragen over het al dan niet hebben van een handicap, zodat de gegevens toelaten om ongelijkheden en specifieke problemen in kaart te brengen;
  - Denk goed na over welke vragen het meest geschikt zijn om de doelgroep te identificeren en gebruik bij voorkeur bestaande vragen:
    - Vragen naar handicap in het algemeen? De [GALI-vraag](#) sluit aan bij de ruime definitie in het VN-Verdrag: “Bent u, vanwege een gezondheidsprobleem, sinds 6 maanden of langer beperkt geweest in activiteiten die mensen gewoonlijk doen? Ja, ernstig beperkt / ja, beperkt maar niet ernstig / neen, niet beperkt”;
    - Vragen naar specifieke beperkingen in het functioneren? Zie de vragensets van de [Washington Group on Disability Statistics](#).
- Wil je meer weten over de leefwereld van personen met een handicap en de drempels die ze ervaren? Lees dan de [bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten door Unia](#).

Stap 3: Doe een handi-check bij elk (nieuw) beleidsinitiatief

Een belangrijke stap is het voorzien van een handi-check in elk (nieuw) beleidsinitiatief. Door al van bij het begin rekening te houden met de handicapdimensie, zal de nood aan corrigerende maatregelen verminderen en worden de rechten en noden van een grote kwetsbare groep onmiddellijk mee in rekening gebracht. Als bepaalde doelgroepen zouden uitgesloten worden in een bepaald beleidsinitiatief, kan dit enkel met een goed onderbouwde en verantwoorde argumentatie gebeuren.

Voor bestaande beleidsinitiatieven is een goede monitoring nodig van de **impact op personen met een handicap**. Ook een eenvoudige meldingsprocedure bij vragen of problemen kan hiertoe bijdragen.

Unia werkte een inhoudelijke handi-check uit: [link naar deel 2.2](#) ➔

Stap 4: Bekijk de wettelijke context inzake antidiscriminatie ten opzichte van personen met een handicap

Het VN-Verdrag benadrukt dat een persoon met een handicap **dezelfde rechten** heeft als iedereen. Daarnaast zijn er ook antidiscriminatiewetten en -decreten die personen met een handicap beschermen en een verplichting tot redelijke aanpassingen opleggen.

Meer weten over de wettelijke context: [link naar deel 3](#) ➔

Stap 5: Zorg voor een aanspreekpunt in elke dienst

Aanspreekpunten met kennis over handicap en toegankelijkheid zijn nodig om te waken over de handistreaming acties en kunnen de handi-check mee begeleiden. Zorg ervoor dat dit ook deel uitmaakt van hun takenpakket, zodat er voldoende tijd en rapportagemogelijkheden zijn. Ze kunnen zich laten bijstaan door ervaringsdeskundigen of toegankelijkheidsexperten. Hoe fijnmaziger het **netwerk van aanspreekpunten**, hoe meer initiatieven opgevolgd kunnen worden.

De federale overheid heeft al een Federaal Netwerk Handicap met actoren van de kabinetten van de federale regering, de administraties, overheidsbedrijven en parastatale organen. Het coördinatie-mechanisme UNCRPD organiseert het secretariaat ervan en is bereikbaar via [Federale overheidsdienst - Sociale Zekerheid](#).

Stap 6: Bevraag ervaringsdeskundigen, gebruikersverenigingen en de officiële adviesraad van de overheid

De adviesraad van de federale overheid is de [Nationale Hoge Raad voor Personen met een Handicap](#) (NHRPH) en heeft gedetailleerde en vanuit ervaring opgebouwde kennis.

Niets belet je om aanvullend een representatieve adviesgroep op te richten en zo het principe van NOOZO (Niets Over Ons Zonder Ons) toe te passen. Het VN-Verdrag (Art. 4.3, VN-Verdrag) verplicht bovendien het **consulteren van personen met een handicap**.

“Bij de ontwikkeling en tenuitvoerlegging van wetgeving en beleid tot uitvoering van dit Verdrag en bij andere besluitvormingsprocessen betreffende aangelegenheden die betrekking hebben op personen met een handicap, plegen de Staten die Partij zijn nauw overleg met personen met een handicap, met inbegrip van kinderen met een handicap, en betrekken hen daar via hun representatieve organisaties actief bij.” (VN-Verdrag 4.3)

Aandachtspunten:

- Richt een zo **representatief en divers** mogelijke adviesgroep op. Deze kan bestaan uit ervaringsdeskundigen, toegankelijkheidsexperten en gebruikersverenigingen. De adviesgroep houdt best rekening met de collectieve noden van de diverse groep van personen met een handicap.
- Behandel **ervaringsdeskundigen** als experts. Geef het gepaste gewicht aan hun advies door het daadwerkelijk mee te nemen in de uitwerking van je projecten. Voorzie ook de nodige (financiële) ondersteuning om deze experts op een correcte en effectieve manier in te zetten.

[Een overzicht van de koepelorganisaties die overheidssdiensten advies geven in hoofdstuk 4.](#) ➔

Stap 7: Maak een duidelijk stappenplan met de timing en meetbare acties

Maak een overzicht met de te ondernemen (deel) acties, hoe je ze zal meten/beoordelen, en binnen welke termijn je deze acties wil realiseren. Communiceer deze acties naar alle betrokken

actoren. Duid binnen die actoren ook een verantwoordelijke aan.

Aandachtspunt:

- Volg de acties op in **elke stap van het proces** van uw beleidsinitiatief/aanbesteding/eventement om niet tot onaangename verrassingen in de uitwerking komen te staan.

[Voorbeeld] Een gebouw kan op papier volledig toegankelijk zijn conform de toegankelijkheidswetgeving, maar als in de uitwerking zaken anders uitgevoerd worden dan op het plan of het meubilair op de verkeerde plaats wordt geïnstalleerd, kunnen er alsnog grote hindernissen ontstaan.

Stap 8: Streef naar gebruiksvriendelijkheid voor iedereen (Universal Design)

Dankzij **universeel ontwerp** wordt de omgeving toegankelijk voor alle personen, zodat elke persoon zijn capaciteiten zo goed als mogelijk kan benutten. Dit houdt bijvoorbeeld in dat men er al van bij het tekenen van het ontwerp van een gebouw op let dat het gebouw perfect toegankelijk is. Zo voorkomt men dat er later dure aanpassingen moeten worden doorgevoerd voor een personen met een beperkte mobiliteit, met een visuele of auditieve handicap, enzovoort.

De universeel-ontwerpgedachte is niet alleen van toepassing op de fysieke toegankelijkheid van de omgeving. Ze heeft bijvoorbeeld ook betrekking op werk- of communicatiemateriaal, signalisatie, of op de manier waarop zaken zijn georganiseerd.

Wanneer universele of collectieve oplossingen niet (meer) mogelijk zijn, moeten er op meer individueel niveau oplossingen op maat gezocht worden. Dat noemen we **redelijke aanpassingen**.

Opgelet: Redelijke aanpassingen zijn een wettelijke vereiste, geen gunst.

[Wat zijn redelijke aanpassingen? | Unia](#)

Aandachtspunten:

- Niet alle oplossingen zijn mogelijk voor alle gebruikers. Probeer in dat geval **oplossingen op maat** voor verschillende gebruikers te bedenken of een compromisoplossing.

[Voorbeeld 1] Een slechtziende persoon heeft vaak nood aan een duidelijke tactiele geleiding om de weg te vinden op het openbaar domein. Een rolstoelgebruiker daarentegen heeft graag een vlakke ondergrond. In dat geval wordt al wel eens als compromis een tactiele geleiding van maximaal 1 cm geadviseerd, die de rolstoelgebruiker niet zal hinderen.

[Voorbeeld 2] Het ondertitelen van video's bij crisiscommunicatie (bijvoorbeeld rond COVID-19) komt tegemoet aan dove personen die geschreven taal machtig zijn en aan anderen die moeite hebben met gesproken taal. Voor dove personen die niet kunnen lezen zal er evenwel ook gebarentaal moeten worden voorzien.

[Voorbeeld 3] Het toekennen van nummers aan de gangen in zieken-

huizen is voor veel bezoekers en patiënten erg handig. Maar voor personen met een verstandelijke handicap kan de nummering van de ziekenhuisgangen voor problemen zorgen. Deze groep is beter gebaat met een kleurensysteem, wat dan weer problematisch is voor personen met kleurenblindheid. Daarom zal een combinatie moeten gezocht worden van verschillende manieren van signaleren.

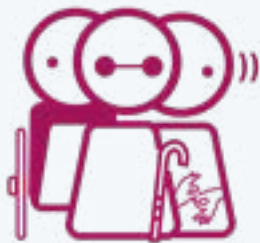
- Oplossingen zijn niet zwart of wit. Inclusief handelen en denken levert vaak mooie grijze **oplossingen afhankelijk van de context**.

[Voorbeeld] In een nieuwbouwmgeving ben je verplicht om te streven naar maximale universele toegankelijkheid in tegenstelling tot in een erfgoed beschermde omgeving, waar oplossingen op maat gezocht dienen te worden om de erfgoedwaarde te behouden, maar toch een toegang te garanderen.

- Wees voorzichtig met **digitale toepassingen** of maatregelen. Niet alle digitale toepassingen zijn bruikbaar voor personen met een (visuele) handicap. Laat je begeleiden door experts in digitale toegankelijkheid. Daarnaast hebben personen met een handicap vaak geen toegang tot het internet. Houd dus met de specifieke digitale toegankelijkheidsnormen rekening bij de uitwerking van een digitale toepassing en voorzie altijd een **'analoog' alternatief**.

6% van de bevolking tussen 16 en 64 jaar heeft thuis geen toegang tot het internet, maar dit percentage ligt driemaal hoger bij mensen die sterke hinder (handicap) bij dagelijkse activiteiten ondervinden.

Stap 9: Communiceer over de uitgevoerde acties

Aandachtspunten:

- Communiceer naar gebruikersorganisaties van en voor personen met een handicap;
- Communiceer ook in de reguliere communicatiekanalen over de genomen acties;
- Communiceer op een **inclusieve** manier. Tips voor inclusieve communicatie vindt je hier: [Inclusieve communicatie: gids en tips | Unia](#);
- Communiceer **rechtstreeks** tot het doelpubliek en niet tot een eventuele begeleider. Tenzij het om projecten gaat die personen met een handicap en hun mantelzorgers betreft;
- Gebruik ook **beelden** van personen met een handicap in alle reguliere communicatiekanalen. Hou er rekening mee dat de groep van personen met een handicap heel divers is en dat er voldoende diversiteit aan bod komt (verschillende handicaps, ouderen en kinderen, personen met een handicap met een verschillende afkomst, mannen en vrouwen...).

Stap 10: Evalueer met het interne handistreaming aanspreekpunt en ervaringsdeskundigen

Evalueer het stappenplan (stap 7) met het interne handistreaming aanspreekpunt en de eerder bevroegde deskundigen. Evalueer de maatregelen die je binnen je dienst neemt ook op niveau van de organisatie. **Neem goede ervaringen en praktijken mee naar toekomstige acties en vermijd herhaling van de slechte praktijken.** Goede praktijken kunnen bijvoorbeeld gedocumenteerd worden en intern en extern gedeeld worden.

Aandachtspunten voor een inhoudelijke handi-check

Toegang

- Is het beleidsinitiatief voor iedereen **gelijkwaardig toegankelijk en bruikbaar**? Identificeer eventuele verschillen.
- Is er aandacht voor de **administratieve drempels** voor de gebruiker en voor de **digitale kloof**?
- Is het beleidsinitiatief op maat van verschillende handicaps? Welke **redelijke aanpassingen** zijn nodig zodat iedereen kan deelnemen?

Wetgeving

- Voldoet het beleidsinitiatief aan de **voorschriften** rond non-discriminatie, redelijke aanpassingen en toegankelijkheid in de Europese, nationale en regionale wetgeving?
- Respecteert het beleidsinitiatief de uitoefening van de **fundamentele rechten** van personen met een handicap?
- Blijven **eerder verworven rechten** voor personen met een handicap gegarandeerd?

Impact

- Heeft het beleidsinitiatief een positieve of negatieve **impact (direct of indirect) op personen met een handicap**? Is er een verschillende impact op verschillende groepen van personen met een handicap? Identificeer de impact.
- Heeft het beleidsinitiatief een positieve of negatieve **impact op naasten van personen met een handicap**? Identificeer de impact.

Ouders van kinderen met een handicap kunnen gediscrimineerd worden omwille van de band met hun kind. Dit noemen we **discriminatie door associatie**. De vernieuwde federale antidiscriminatiewet van 22 juni 2023 erkent nu ook deze vorm van discriminatie: [Nieuwe wet biedt meer bescherming bij discriminatie | Unia](#)

- Welke maatregelen worden er genomen om **mogelijke negatieve effecten** te verzachten of te compenseren?
- Biedt het beleidsinitiatief een **structurele oplossing** voor alle verschillende types van handicap? Welke **redelijke aanpassingen** moeten voorzien worden voor andere types van handicap?

Intersectionaliteit

- Garandeert het beleidsinitiatief gelijkheid voor **mannen en vrouwen** met een handicap?
- Garandeert het beleidsinitiatief gelijkheid voor **kinderen en ouderen** met een handicap?
- Is het initiatief ook geschikt voor **LGBTI+** personen met een handicap en voor personen met een **migratieachtergrond** die een handicap hebben?

Wat is intersectionaliteit ?

De combinatie of cumulatie van discriminatiecriteria kan leiden tot verhoogde kwetsbaarheid en uitsluiting van personen met een handicap. Wanneer deze [verschillende discriminatiecriteria](#) op elkaar inwerken en onscheidbaar worden door de wisselwerking met een bepaalde context, spreken we van intersectionele discriminatie. Vrouwen met een handicap zijn bijvoorbeeld vaker slachtoffer van geweld (in vergelijking met mannen met een handicap) en seksueel misbruik (in vergelijking met vrouwen zonder handicap).

Over het concept van meervoudige discriminatie, inclusief intersectionele discriminatie: [Meervoudige discriminatie en intersectionaliteit | Unia](#)

Over vrouwen met een handicap, zie: [Vrouw met een handicap? Meer kans om slachtoffer te worden van discriminatie en geweld | Unia](#)

[Voorbeeld] We zien dat tewerkstellingsondersteunende maatregelen mannen met een handicap meer ten goede komen dan vrouwen. Dit is een valkuil die vermeden moet worden.

Kennisdeling

- Zijn er specifieke interne **opleidingen of sensibilisering** rond personen met een handicap voorzien? Zo ja, voor wie en over wat? Zo niet, waarom niet?
- Welke bestaande initiatieven kunnen dienen als **inspiratie**?
- Is de **communicatie** binnen het beleidsinitiatief inclusief, toegankelijk voor iedereen?

Evaluatie

- Welke **indicatoren** kan je vastleggen om de resultaten en de impact van het beleid op personen met een handicap te meten?
- Komt er een **tevredenheidsonderzoek** of een **meldingsformulier**?
- Op welke manier zal de **feedback** gebruikt worden om het beleid bij te sturen?

Het is belangrijk om deze handi-check in samenwerking met ervaringsdeskundigen en experts uit te voeren.

3

Overzicht wettelijk kader

Inleiding

Het wettelijke kader rond de fundamentele rechten van personen met een handicap in België is zeer breed. Het omvat **internationale, Europese en Belgische normen** (van de federale staat en de verschillende gefedereerde entiteiten).

Deze verschillende normen zijn georganiseerd volgens een hiërarchie. Elke norm moet voldoen aan alle normen die erboven staan in de hiërarchie.

De autoriteiten die een norm goedkeuren of wijzigen, moeten dus rekening houden met de hogere normen.

De wet bestaat echter niet alleen uit wetteksten. Ze is ook gebaseerd op andere bronnen, zoals de vele Belgische en internationale gerechtelijke uitspraken en juridische geschriften.

Voor een overzicht van de jurisprudentie over discriminatie op grond van handicap: [Jurisprudentie | Unia](#)

Voor een overzicht van de jurisprudentie over de toepassing van het VN-Verdrag (het geannoteerde verdrag): [Verdrag inzake de Rechten van Personen met een Handicap: rechtspraak | Unia](#)

Wettelijk kader voor de fundamentele rechten van personen met een handicap

VN-Verdrag

Inclusie, non-discriminatie, redelijke aanpassingen

+ andere internationale en Europese mensenrechtenverdragen die niet specifiek voor personen met een handicap zijn (Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens, Europees Sociaal Handvest, Internationaal Verdrag inzake de Rechten van het Kind, Handvest van de Grondrechten van de Europese Unie enz.)

Europese Richtlijn gelijke behandeling in arbeid en beroep

Non-discriminatie en redelijke aanpassingen op het werk

→ Omgezet in nationale antidiscriminatiewetgeving

Grondwet

Inclusie, non-discriminatie, redelijke aanpassingen

Artikelen 10 (gelijkheid), 11 (non-discriminatie) en 22ter (recht op inclusie en redelijke aanpassingen voor personen met een handicap)

Antidiscriminatiewetgeving ←

Non-discriminatie en redelijke aanpassingen

Federale wet van 10 mei 2007 en alle specifieke antidiscriminatiedecreten en -besluiten voor elke gefedereerde entiteit

Protocol redelijke aanpassingen

Redelijke aanpassingen

Specifieke normen

Bijvoorbeeld:

- Decreten en verordeningen over de toegang voor assistentiehonden
- Koninklijk Besluit van 11 september 2022 tot wijziging van het Wetboek van welzijn op het werk voor het re-integratieproces voor arbeidsongeschikte werknemers
- Wet van 17 maart 2013 tot hervorming van de arbeidsongeschiktheidsregelingen en tot invoering van een nieuw beschermingsstatuut in overeenstemming met de menselijke waardigheid

Overzicht

Internationale verdragen

Het Verdrag van de Verenigde Naties inzake de Rechten van Personen met een Handicap en het bijbehorende Facultatief Protocol.

Het VN-Verdrag is het eerste bindende internationale mensenrechteninstrument dat specifiek over handicap gaat. Het heeft als doel “het volledige genot door alle personen met een handicap van alle mensenrechten en fundamentele vrijheden op voet van gelijkheid te bevorderen, beschermen en waarborgen, en ook de eerbiediging van hun inherente waardigheid te bevorderen” (art. 1 van het VN-Verdrag).

Het VN-Verdrag en het bijbehorende Facultatief Protocol traden in België in 2009 in werking.

Het VN-Verdrag huldigt meerdere belangrijke principes waaronder:

1. **Het definieert een handicap** als het resultaat van een wisselwerking tussen een persoon met een handicap en de obstakels waarmee een niet-inclusieve samenleving hem of haar confronteert.
2. **Het luidt een echte mentaliteitsverandering in:** een persoon met een handicap is niet langer iemand zonder stem of mening die afhankelijk is van hulp of liefdadigheid, maar een persoon met rechten, net als alle andere burgers.
3. **Participatie en inclusie van personen met een handicap in de samenleving:** de autoriteiten moeten maatregelen nemen om geleidelijk het effectieve recht van personen met een handicap op inclusie in alle aspecten van het leven in de samenleving te verzekeren (zoals werk, huisvesting, goederen en diensten, gezondheid, onderwijs, vrije tijd). Het doel van inclusie is

het transformeren van de samenleving zodat deze is aangepast aan de diversiteit van mensen door barrières voor participatie vanaf het begin weg te nemen. Zonder structurele verandering blijven we op het terrein van integratie, wat een individuele benadering van participatie veronderstelt.

Het VN-Verdrag herhaalt ook het verbod op discriminatie op grond van handicap en het recht op redelijke aanpassingen.

Naast deze algemene principes garandeert het specifieke rechten voor personen met een handicap, zoals toegang tot de rechter (art. 13), vrijheid en veiligheid (art. 14), gezondheid (art. 25), het recht op werk en werkgelegenheid (art. 27) enz. Om meer te weten te komen over hoe deze rechten geïnterpreteerd moeten worden, publiceert het Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap geleidelijk ‘algemene opmerkingen’ over bepalingen van het VN-Verdrag. Zie hun website: [General Comments | OHCHR](#)

Tot nu toe zijn er algemene opmerkingen aangenomen over:

- Het recht op werk en werkgelegenheid, Artikel 27 (Algemene opmerking Nr. 8)
- Het recht op participatie van personen met een handicap, Artikel 4.3 en 33.3 (Algemene opmerking Nr. 7)
- Het recht op gelijkheid en non-discriminatie, Artikel 5 (Algemene opmerking Nr. 6)
- Het recht op zelfstandig wonen, Artikel 19 (Algemene opmerking Nr. 5)
- Het recht van vrouwen en meisjes met een handicap, Artikel 6 (Algemene opmerking Nr. 3)
- Het recht op toegankelijkheid, Artikel 9 (Algemene opmerking Nr. 2)
- Het recht op gelijke erkenning voor de wet, Artikel 12 (Algemene opmerking Nr. 1)

De toepassing van het VN-Verdrag door de staten die partij zijn wordt gecontroleerd door het Comité voor de Rechten van Personen met een Handicap via een [rapportageprocedure](#) (zie deel 1: waarom handistreaming? ➔) en, als het Facultatief Protocol is ondertekend (wat het geval is voor België), via de mogelijkheid om klachten van individuen te ontvangen en op eigen initiatief onderzoeken uit te voeren.

[Convention on the Rights of Persons with Disabilities | OHCHR](#)

[Verdrag van de Verenigde Naties inzake de rechten van personen met een handicap en zijn Facultatief Protocol](#)

Europese verdragen, verordeningen en richtlijnen

- [Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens](#) (Raad van Europa). Het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens is een verdrag van de Raad van Europa over burgerlijke en politieke rechten. Het EVRM bevat geen specifieke bepalingen voor personen met een handicap, maar **alle artikelen zijn van toepassing op personen met een handicap**, inclusief artikel 3 (verbod op foltering en onmenselijke en vernederende behandeling) en artikel 14 (verbod op discriminatie). De toepassing ervan wordt gecontroleerd door het **Europees Hof voor de Rechten van de Mens**, waarvan de jurisprudentie een belangrijke bron is voor het begrijpen van de grondrechten van personen met een handicap.
- [Europees Sociaal Handvest](#) (Raad van Europa). Het Europees Sociaal Handvest is de tegenhanger van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens als het gaat om fundamentele sociale en economische rechten. Het garandeert een breed scala aan fundamentele rechten die verband houden met de basisbehoeften van het dagelijks leven op het gebied van werkgelegenheid en arbeidsomstandigheden, huisvesting, gezondheid, onderwijs, sociale bescherming en sociale diensten. **Artikel 15 heeft specifiek betrekking op handicap**. Het betreft het recht van personen met een handicap op zelfstandigheid, sociale integratie en participatie in het gemeenschapsleven. Het **Europees Comité voor Sociale Rechten** controleert de naleving van de bepalingen via de collectieve klachtenprocedure en via de rapportageprocedure voor Staten die Partij zijn.
- [Europese Richtlijn 2000/78/EG tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep](#) (EU). Deze richtlijn stelt een algemeen kader vast voor de bestrijding van discriminatie gebaseerd op niet-rationele criteria, met name handicap, in **arbeid en beroep**. Voor het eerst wordt het concept van redelijke aanpassingen in de Europese wetgeving vastgelegd. De richtlijn is omgezet in de Belgische antidiscriminatiewetgeving.
- [Strategie voor de rechten van personen met een handicap 2021-2030](#). De strategie draagt bij tot de implementatie van de Europese sociale rechten. Ze bevat een aantal voornemens, initiatieven en oproepen aan de lidstaten. De strategie ondersteunt de implementatie door de Europese Unie en haar lidstaten van het VN-Verdrag op zowel Europees als nationaal niveau.
- [Verordening \(EU\) 2021/782 van het Europees Parlement en de Raad van 29 april 2021 betreffende de rechten en verplichtingen van treinreizigers](#). Artikel 11, dat stelt dat “indien er op het station van vertrek geen loket of toegankelijke automaat is en er geen ander toegankelijk middel is om vooraf een vervoerbe-

wijs aan te kopen, personen met een handicap zonder extra kosten vervoerbewijzen aan boord van de trein mogen kopen”.

- **Verordening (EU) nr. 1300/2014 van de Commissie van 18 november 2014 betreffende de technische specificatie inzake interoperabiliteit betreffende de toegankelijkheid van het spoorwegsysteem in de Unie voor gehandicapten en personen met beperkte mobiliteit.** Deze verordening verplicht elke lidstaat om ervoor te zorgen dat een inventaris van de voorzieningen wordt opgesteld en ingevoerd om toegankelijkheidsbeperkingen in kaart te brengen, informatie aan gebruikers te verstrekken en de geboekte vooruitgang op het

vlak van toegankelijkheid te monitoren en te evalueren. Bovendien, voegt daaraan toe dat personen met een visuele handicap die op onbemande stopplaatsen de trein nemen op een andere manier een ticket moeten kunnen kopen, bijvoorbeeld in de trein. Ze stelt ook dat er in elk station met ticketautomaten er minstens één toegankelijk moet zijn voor rolstoelgebruikers en personen met een beperkte lichaamslengte.

- **European Accessibility Act (EAA).** De EAA is op 7 juni 2019 formeel door de Europese Unie (EU) aangenomen en heeft als hoofddoel de uiteenlopende **toegankelijkheidseisen** in de EU-lidstaten aan te pakken door een gemeenschappelijke

reeks toegankelijkheidsrichtlijnen op te stellen. De EU-lidstaten hebben twee jaar de tijd om de wet om te zetten in nationale wetgeving en vervolgens vier jaar om ze toe te passen. De EAA heeft betrekking op **producten en diensten die het meest relevant zijn voor personen met een handicap, waaronder computers, geldautomaten en bankdiensten, smartphones, vervoersdiensten en mobiele applicaties.** België is momenteel bezig met de omzetting van deze richtlijn door middel van verschillende wetgevende initiatieven, aangezien de betrokken producten en diensten verdeeld zijn over verschillende bestuursniveaus en administraties.

- **EU Web Accessibility Directive.** Deze richtlijn is op 26 oktober 2016 aangenomen door het Europees Parlement en de Europese Raad. Het beoogt kaders te standaardiseren en te harmoniseren rond de **toegankelijkheid van websites en mobiele applicaties** van organisaties in de publieke sector, met uitzondering van publieke omroepen en niet-gouvernementele organisaties die geen diensten aanbieden die specifiek voor personen met een handicap zijn. **Vanaf 23/09/2020 moeten alle websites toegankelijk zijn** en voldoen aan de WCAG 2.1 niveau AA standaard. Video's die na deze datum worden gepubliceerd moeten eveneens toegankelijk zijn. **Vanaf 23/09/2021 moeten alle mobiele applicaties ook toegankelijk zijn.**
- **Harmonised Accessibility Standards.** Deze EU-richtlijn stelt de **minimumnorm** voor toegankelijkheid vast die **alle informatie- en communicatietechnologie (ICT)** omvat, met inbegrip van mobiele telefoons, elektronische documenten, software en webinhoud. Het verwijst naar Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) versie 2.1 AA als het minimale nalevingsniveau. De ict-richtlijn blijft zich ontwikkelen, zodat de Europese Commissie een voortschrijdend plan voor ICT-normalisatie heeft dat oproept tot regelmatige updates en de ontwikkeling van nieuwe testmethoden. De richtlijn roept de EU-lidstaten op om vanaf 23 december 2021 en vervolgens om de drie jaar een **toegankelijkheidsverklaring** op te stellen, de geboekte vooruitgang te monitoren en te beginnen met openbare rapportage.

Enkele toekomstige instrumenten:

- **Verordening tot vaststelling van geharmoniseerde regels betreffende artificiële intelligentie (Europese Unie)**

- **Verdrag inzake AI, mensenrechten, de rechtstaat en democratie (Raad van Europa).**

Artificiële intelligentie kan een aanzienlijke impact hebben op het leven van kwetsbare personen, waaronder personen met een handicap.

Unia ijvert voor meer aandacht voor kwetsbare personen in het toekomstig wettelijk kader. Deze wetgevende instrumenten worden op het tijdstip van het opstellen van deze toolbox nog onderhandeld.

Grondwet

- **Artikel 22ter van de Belgische Grondwet:** “Iedere persoon met een handicap heeft recht op volledige inclusie in de samenleving, met inbegrip van het recht op redelijke aanpassingen. De wet, het decreet of de in artikel 134 bedoelde regel waarborgen de bescherming van dat recht”. Het tweede deel van artikel 22 ter legt positieve verplichtingen op aan de overheid. Elke wetgever moet, binnen zijn eigen bevoegdheid, geleidelijk het grondwettelijke recht op volledige inclusie van personen met een handicap ten uitvoer leggen. De verplichting om te voorzien in redelijke aanpassingen blijft onmiddellijk van toepassing.

Meer info over het recht op inclusie in de Grondwet: [Het recht op inclusie van personen met een handicap is nu opgenomen in de Grondwet | Unia](#)

Federale wetgeving

- **Wet van 10 mei 2007 ter bestrijding van bepaalde vormen van discriminatie (Antidiscriminatiewet).** Deze wet, die een bredere omzetting is van de Europese

Richtlijn 2000/78, verbiedt alle vormen van discriminatie, met name op grond van een handicap, op verschillende gebieden van de federale jurisdictie (zoals werkgelegenheid, goederen en diensten, gezondheid, verzekering). Weigering om redelijke voorzieningen te treffen voor een persoon met een handicap is opgenomen als een vorm van discriminatie. Voor elk bestuursniveau bestaan er andere antidiscriminatiebepalingen.

■ **Wet van 12 december 2021 tot invoering van het Terug-naar-werktraject onder de coördinatie van de “Terug Naar Werk-coördinator”** :

een Terug-naar-werktraject betreft elk traject dat tot doel heeft om de arbeidsongeschikt erkende gerechtigde onder de coördinatie van de “Terug naar Werk-coördinator” zo snel mogelijk te ondersteunen bij het vinden van de gepaste begeleiding met het oog op de uitoefening van een tewerkstelling die past bij zijn mogelijkheden en noden.

■ **Koninklijk besluit van 11 september 2022 tot wijziging van de codex over het welzijn op het werk wat het re-integratietraject voor arbeidsongeschikte werknemers betreft.**

Dit KB voorziet in een nieuw re-integratietraject. Het is nu noodzakelijk om voor elke langdurig zieke werknemer een concrete inschatting te maken of die een handicap heeft. Zo ja, dan kan die werknemer aanspraak maken op een recht op redelijke aanpassingen. Daarnaast moet de werkgever nagaan of redelijke aanpassingen mogelijk zijn. De werkgever kan niet langer ongegrond weigeren om een re-integratieplan op te stellen voor een langdurig zieke werknemer. Het biedt tot slot langdurig zieke werknemer meer garanties vooraleer een beëindiging van het contract wegens medische overmacht kan worden vastgesteld.

■ **Koninklijk Besluit van 11 februari 2019 tot bepaling van de voorwaarden inzake positieve acties:**

een positieve actie is een maatregel die gelijkheid tot stand wil brengen voor categorieën van personen voor wie werd aangetoond dat er ten aanzien van hen een ongelijkheid bestaat. Het KB geeft een wettelijk kader aan werkgevers uit de private sector die ondervertegenwoordigde groepen op de arbeidsmarkt een duw in de rug willen geven.

Meer informatie over het standpunt van Unia: [Standpuntnota Positieve Actie | Unia](#)

■ **Protocol van 2007 tussen de federaal State en de federeerde entiteiten betreffende het begrip redelijke aanpassingen.**

Dit protocol definieert de criteria en indicatoren voor redelijke aanpassingen.

Noot : De gefedereerde beleidsniveaus hebben eveneens wetgeving rond racisme en discriminatie. Gezien de scope van deze toolbox worden ze niet besproken.

Meer informatie in het discriminatielexicon en de databank van Unia: [Wetgeving | Unia](#)

4

Nuttige informatie

Databanken

- [Discriminatielexicon | Unia](#): Het ‘Discriminatielexicon’ van Unia licht de verschillende wetgevingen toe die in ons land van toepassing zijn in de strijd tegen discriminatie.
- [Data over \(on\)gelijkheid & discriminatie in België | Datahub Equality Data \(unia.be\)](#): Unia maakte een inventaris van de bestaande equality data in België. Deze kan je vinden in de online data hub waarin je makkelijk databronnen kan zoeken op basis van verschillende discriminatiecriteria en -domeinen. Vanaf 2024 zal de datahub ook gegevens over het criterium handicap bevatten.
- [SDG - Human Rights Data Explorer](#) Het Deense Instituut voor Mensenrechten heeft een indrukwekkende database ontwikkeld om op onderbouwde wijze te bepalen met welke uitdagingen landen kampen op het vlak van mensenrechten door analyse van aanbevelingen/rapportering (150.000) aan 67 mechanismen van het internationale mensenrechtenarena (UPR, CRPD,....). Het helpt om ongelijkheden in kaart te brengen. Bijna 60% van deze aanbevelingen zijn direct gekoppeld aan een SDG-doelstelling.
- [Startpagina - Toegankelijk Vlaanderen](#): databank toegankelijke omgeving Vlaanderen
- [Alle evenementen | Inter](#): databank toegankelijke evenementen Vlaanderen
- [Le portail d'information sur l'accessibilité - Access-i](#): databank toegankelijke omgeving en evenementen Wallonië en Brussel

Bronnen

Algemeen

- [Aanbevelingen van Unia | Unia](#): Alle aanbevelingen van Unia in verschillende domeinen zijn te vinden op de website. Je kan de zoekfunctie gebruiken.
- [Bevraging van personen met een handicap over de naleving van hun rechten \(2020\) | Unia](#): Op deze pagina vind je het verslag van onze grote bevraging die we met mensen met een handicap organiseerden tussen 3 december 2019 en 1 juni 2020. 1144 mensen namen eraan deel. De doelstelling van de bevraging was obstakels te identificeren waarmee personen in het dagelijkse leven te maken krijgen en het werk van Unia hierop te oriënteren.
- [Adviezen - Nationale Hoge Raad Personen met een Handicap \(belgium.be\)](#): Alle aanbevelingen van de NHRPH in verschillende domeinen zijn te vinden op de website.

VN-Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap

- [Convention on the Rights of Persons with Disabilities | OHCHR](#)
- General comments (verduidelijkende teksten) bij het VN-Verdrag: [General comments | OHCHR](#)
- Geannoteerd VN-Verdrag handicap Unia: [Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap \(unia.be\)](#)

- [Federaal actieplan Handicap \(2021 -2024\) | Federale Overheidsdienst - Sociale Zekerheid \(belgium.be\)](#)
- [Implementing the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities: Human rights indicators \(europa.eu\)](#)

Handistreaming

- [Federaal actieplan Handicap \(2021 -2024\) | Federale Overheidsdienst - Sociale Zekerheid \(belgium.be\)](#)
- [Handistreaming : comment mettre en place une politique inclusive au sein de mon cabinet, dans mon administration ? - CAWaB asbl](#)
- [Microsoft Word - ! Plan Handistreaming NL DEF \(equal.brussels\)](#)
- [Handistreaming op federaal niveau | Federale Overheidsdienst - Sociale Zekerheid \(belgium.be\)](#)
- [Le handistreaming, une solution miracle pour des politiques inclusives ? \(esenca.be\)](#)
- [2022-10-positienota-participatie-personeen-met-een-handicap-aan-besluitvormingsprocessen.pdf \(belgium.be\)](#)

Gezondheid

- [Resultaten_van_bevraging_impact_COVID_personen_met_handicap_en_naasten.pdf \(unia.be\)](#)
- [Studierapport met aanbevelingen: toegankelijkheid ziekenhuizen voor dove en slechthorende personen | Unia](#)
- [2021-03-positienota-toegankelijkheid-hospitalen.pdf \(belgium.be\)](#)
- [Aanbeveling COVID-19: Ethische aspecten betreffende prioritering van zorg | FOD Volksgezondheid \(belgium.be\)](#)

- [De prioritering in de ziekenhuizen in tijden van pandemie voor personen met een handicap \(2021\) | Unia](#)
- <https://kce.fgov.be/nl/publicaties/alle-rapporten/hoe-de-toegang-tot-de-gezondheidszorg-verbeteren-voor-personeen-met-een-verstandelijke-handicap>
- [La Luss | Classement Inventaire e-santé et fracture numérique](#)

Werk

- [www.ediv.be: Online leermodules: Over redelijke aanpassingen op het werk](#)
- [Aan het werk met een handicap | Unia](#)
- [2023-02-positienota-tewerkstelling.pdf \(belgium.be\)](#)
- [Buig beperkingen op je werkvloer om tot kansen - Verso \(verso-net.be\)](#)
- [Publications catalogue - Employment, Social Affairs & Inclusion - European Commission \(europa.eu\): Practitioner toolkit on strengthening PES to improve the labour market outcomes of persons with disabilities](#)
- [Cijfers Statbel Enquête naar Arbeidskrachten 2021: Personen met een handicap](#)

Armoede

- [Armoede en handicap in België \(2019\) | Unia](#)
- [Cijfers Statbel SILC 2021: Personen met een handicap](#)
- [HANDILAB | Federale Overheidsdienst - Sociale Zekerheid \(belgium.be\)](#)

Mobiliteit

- [De toegankelijkheid van de infrastructuur en het materieel van de NMBS voor personen met een handicap \(2021\) | Unia](#)
- [Rolstoelgebruiker stef wordt door nmbs met taxi naar school gebracht - Dito vzw](#)

Verkiezingen

- [Rapport: deelname van personen met een handicap aan verkiezingen | Unia](#)
- [De stem van mensen met een handicap telt mee tijdens de verkiezingen | Unia](#)
- [Guides pour l'accessibilité des élections - CAWaB asbl](#)

Evenementen

- [Itools.events - Informatie: Brochures over toegankelijke evenementen Inter](#)
- [Redelijke aanpassingen voor personen met een handicap op evenementen in steden en gemeenten | Unia](#)

Toegankelijke omgeving

- [Advies - Handboek Toegankelijkheid Publieke Gebouwen \(toegankelijkgebouw.be\)](#)
- [Guide d'aide à la conception d'un bâtiment accessible - CAWaB asbl](#)

Digitale toepassingen

- [WCAG checklist van WebAIM - Standaarden en wetgeving - AnySurfer](#)
- [2022-06-positienota-digitale-kloof.pdf \(belgium.be\)](#)
- [Digitale kloof: hoe ongelijkheden verminderen? | Unia](#)

Artificiële intelligentie

- [Understanding Artificial Intelligence - and how it affects the disability community. - European Disability Forum \(edf-feph.org\) en Ensuring Artificial Intelligence systems respect disability rights - European Disability Forum \(edf-feph.org\)](#)
- [Verkiezingen 2024: memorandum | Unia](#)
- [Expert de l'ONU sur les droits des personnes handicapées : l'humanité devrait obtenir le meilleur de l'intelligence artificielle et non le pire | OHCHR](#)
- [Kunstmatige intelligentie - Belgian Disability Forum \(belgium.be\)](#)

Communicatie

- [Inclusieve communicatie: gids en tips | Unia](#)
- [Maatregelen die zijn genomen naar aanleiding van de crisis veroorzaakt door COVID-19 <https://ph.belgium.be/nl/adviezen/advies-2020-09.html>](#)

Organisaties

Welke vertegenwoordigende organen en koepelorganisaties van en voor personen met een handicap geven advies aan overheidsdiensten?

Vertegenwoordigende organen

- Federaal: [Nationale Hoge Raad Personen met een Handicap \(NHRPH\)](#)
- Vlaanderen: [Vlaamse adviesraad voor & door personen met een handicap](#)
- Brussels Hoofdstedelijk Gewest: [Raad voor personen met een handicap Brupartners](#)
- COCOF: [Conseil Consultatif Bruxellois Francophone de l'aide aux Personnes et de la Santé - section Personnes handicapées](#)
- VGC: [Adviesraad Welzijn en Gezondheid](#)
- Wallonië: [Conseil wallon des personnes handicapées](#)
- Franse Gemeenschap: [Conseil consultatif des personnes en situation de handicap en Communauté française](#)
- Beirat für Menschen mit Beeinträchtigungen der Deutschsprachigen Gemeinschaft: [dg-inklusion](#)

Andere organen

- Het [Belgian Disability Forum](#) vzw (BDF) is de vertegenwoordiger van België binnen het [European Disability Forum](#) (EDF)
- [Unia](#): onafhankelijke instantie die belast is met de bevordering, de bescherming en de opvolging van de toepassing van het VN-Verdrag in België.

Koepelorganisaties

- [CAWaB asbl - Le Collectif Accessibilité Wallonie Bruxelles](#)
- [Vlaams Patiëntenplatform](#)
- [LUSS: Ligue des usagers des services de santé](#)
- [PSYTOYENS.asbl: Concertation des usager en santé mentale](#)

Welke organisaties kunnen me begeleiden om de werkvloer meer inclusief te maken?

- [www.ediv.be](#) door Unia
- [Gelijke kansen | Werkenvoor.be](#)
- [VDAB - Welkom](#)
- [PHARE](#)
- [AVIQ](#)
- [Werkgevers | Actiris](#)
- [Entreprises | Le Forem](#)
- [GTB | Home](#)
- [de Werkplekarchitecten | de Werkplekarchitecten](#)
- [Home - Hands-on Inclusion \(handsoninclusion.be\).](#)
- [Konekt | Disruptief Inclusief](#)
- [www.handicapenarbeid.be](#)
- [Brailleliga: werken](#)
- [Fédération francophone des sourds de Belgique](#)
- [1 uit de 1000 | Ondernemen en werken voor mensen met een beperking](#)
- [Onbeperktjobstudent | Focus op talent](#)
- [diversicom.be](#)
- [Doof Vlaanderen](#)

Meer informatie en contactgegevens van bijkomende organisaties in de brochure: [Aan het werk met een handicap | Unia](#)

Wie kan een gebouw of evenement screenen op toegankelijkheid?

- [Inter | Vlaanderen.be](#)
- [Le portail d'information sur l'accessibilité - Access-i](#)

Wie kan me helpen om inclusief en in klare taal te communiceren?

- [Konekt | Leef voluit in een inclusieve wereld](#)
- [Het centrum voor duidelijke taal | Wablief](#)
- [Falc.be - FACile à Lire et à Comprendre](#)
- [Inclusieve communicatie: gids en tips | Unia](#)

Wie kan mij ondersteunen om mijn website of digitale applicatie toegankelijk te maken?

- [Accessia - Eqla](#) (lié à l'organisation EQLA)
- [Eleven Ways](#)
- [AnySurfer - Pour un internet plus accessible](#)
- [Belgian Web Accessibility Office](#)
- [DiAX – Digital Accessibility Experts](#)

Waar kan je een tolk in gebarentaal reserveren?

- [SISW](#)
- [Interprétation et translittération - Infosourds](#)
- [CAB Vlaanderen](#)

Wie kan je helpen om een video in gebarentaal te maken?

- [MUSKaccess – MUSK \(mu-sk.be\)](#)
- [Home - CAB Vlaanderen](#)
- [Home - visualbox.media](#)

Contact Unia

- NL: Dorien Meulenijs
dorien.meulenijs@unia.be
02 212 30 76
- FR: Marie-Ange Vandecandelaere
marie-ange.vandecandelaere@unia.be
02 212 30 18

Disclaimer: Deze toolbox wordt jaarlijks geactualiseerd. Merk je fouten op of wens je informatie toe te voegen, neem dan contact op via het [online meldingsformulier van Unia](#).

Unia
Victor Hortaplein 40 (bus 40)
1060 Brussel
T +32 (0)2 212 30 00
www.unia.be

unia.be